

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

Національний університет «Запорізька політехніка»

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра **Загальноправових та політичних наук**

(найменування кафедри, яка відповідає за дисципліну)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Інформаційні війни та медіатероризм

спеціальність 052 Політологія

(код і назва спеціальності)

освітня програма (спеціалізація) _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет Інститут управління та права, Юридичний факультет

(назва інституту, факультету)

мова навчання українська

Запоріжжя – 2019 рік

програма «Інформаційні війни та медіатероризм» для студентів

(назва навчальної дисципліни)

спеціальності _____, програма

освітня _____

(спеціалізація) _____

(назва освітньої програми (спеціалізації))

« ____ » _____, 20__ року - _____ с.

Розробники: Попович Я.М., доцент кафедри загальноправових та політичних наук,
к.філос.н.

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

програма затверджена на засіданні кафедри

Загальноправових та політичних наук

Протокол від « ____ » _____ 20__ року № _____

Завідувач кафедри Загальноправових та політичних наук

(найменування кафедри)

« ____ » _____ 20__ року _____

(_____)

(підпис)

(прізвище та

ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією _____ факультету

_____

(найменування факультету)

Протокол від « ____ » _____ 20__ року № ____

« ____ » _____ 20__ року Голова _____

(_____)

(підпис)

(прізвище та

ініціали)

Узгоджено групою забезпечення освітньої програми*

_____

_____

_____

« ____ » _____ 20__ року Керівник групи _____

(_____)

(підпис)

(прізвище та

ініціали)

*Якщо дисципліна викладається невідпусковою кафедрою

_____ 20__ рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки 052 «Політологія»		
Модулів – 1	Спеціальність:	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		4-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		7-й	-
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 семестр - 30 год. самостійної роботи студента – 4 семестр – 60 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	14 год.	-
		Практичні	
		14 год.	-
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	-
		Індивідуальні завдання:	
		2 год.-	
Вид контролю:			
	Залік	-	

Мета та завдання навчальної дисципліни

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Інформаційні війни та медіатероризм»: ознайомити студентів з теорією та практикою підготовки та здійснення спеціальних інформаційних операцій у сфері міжнародних відносин, міжнародної безпеки, зовнішньої та внутрішньої політики.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Інформаційні війни та медіатероризм» є:

- вивчення теорій інформаційного протиборства під впливом високих (інформаційно-комунікаційних) технологій;
- з'ясування проблем спеціального інформаційного впливу;
- вивчення стратегій і практики проведення спеціальних інформаційних операцій;
- дослідження комунікативного виміру методології, планування, здійснення спеціальних інформаційних операцій;
- формування навичок використання методики та методології протидії інформаційним операціям.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення.

Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

Працювати з іншими. В мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

Набуття і розвиток здатності:

- володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності;
  - аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;
  - застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії;
  - опанувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття;
  - орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;
  - використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних, професійних і суспільно значущих завдань;
  - застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності;
- продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

II. Фахові:

Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання світової хронології.

Застосування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії історичної задачі.

Бути обізнаними та обговорювати **поточний стан** історичних досліджень.

Знати **зв'язок між** проблемами сьогодення та минулого.

Знати **загальні історичні основи** (діахронічний аспект) минулого.

Володіти **спеціальними знаннями з хронології** та історико-географічної інтерпретації колонізації, деколонізації, сучасності, постмодернізму та глобалізації.

Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею, формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь.

Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

Набуття і розвиток здатності:

- розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу;
- зіставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії;
- використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;
- користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин і місця в них України, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;
- характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.
- критично аналізувати й оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;

- користуватись довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;
- самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події;
- оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань;
- розрізняти інші погляди, визнавати та сприймати цю різноманітність;
- розповідати про історичні події та явища й описувати їх;
- брати участь у дискусії, аргументувати, посилаючись на джерело, власну позицію.
- складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів;
- готувати аналітичні доповіді, реферати, складати тези, розгорнутий та опорний конспекти й будувати відповідь на цій основі;
- надавати усну та письмову історичну характеристику подіям, явищам, видатним діячам;
- користуватися науковою термінологією; застосовувати поняття як інструмент пізнання нового;
- визначати роль людського фактора в історії, давати всебічну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, створювати політичні й історичні портрети;
- визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;
- проводити дослідження різного рівня складності;
- порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти й діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей, з позиції загальнолюдських і національних цінностей;
- виявляти суперечності в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку;
- оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретико-історичні аспекти інформаційних війн

Тема 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Найдревніші способи інформаційно-психологічного впливу. Інформаційно-психологічний вплив з метою зміни у бажаному напрямку психіки і поведінки військовослужбовців і населення противника застосовувався ще у збройних сутичках племен в епоху розпаду первіснообщинного ладу та у війнах рабовласницьких держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Винокуров И., Гуртовой Г. Психотронная война: от мифов – к реалиям. – М., 1993.
2. Войтасик Л. Психология политической пропаганды. – М., 1981.
3. Волкогонов Д.А. Психологическая война. – М., 1984.
4. Волохов В., Лук'янов А. Технології психологічних операцій // Політика і час – 2000. – №1-2.

Тема 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ – СУЧАСНИЙ СТАН

1. Психологічні операції в локальних війнах і збройних конфліктах Другої пол. XX ст
  2. "Холодна війна" як дальший розвиток концепції психологічної війни
  3. Інформаційні війни як війни інформаційної епохи
  4. Інформаційна війна – день сьогоднішній і перспективи
  5. Інформаційна війна в цивільній сфері
- ЛІТЕРАТУРА:**

1. Гольев А. Нацистская пропаганда в годы войны // Независимое военное обозрение. – 1997. – №26
2. Грешневиков А. Информационная война. – М., 1999.
3. Григорьев М. Как рождаются слухи//Открытая политика.–1999.–№9-10.
4. Григорьев М. Кто выигрывает в масс-медиа войнах // Открытая политика. – 1999. – №3-4 (34).

Тема 3. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1. Інформаційна війна та інформаційна боротьба: основні поняття
2. Форми та способи ведення інформаційної боротьби
3. Психологічна і кібернетична війна як складові інформаційної війни
4. Інформаційна зброя і технології її використання

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриняев С.Н. Интеллектуальное противодействие информационному оружию. – М., 1999.
2. Даллес А. Искусство разведки. – М., 1992.
3. Доценко Е.Л. Психологические манипуляции. – М., 1997.
4. Завадский И.И. Информационная война – что это такое? (начало) // Досье секретных служб. – 2000. – №2-3

Змістовний модуль2. Теорія інформаційної війни

Тема 4. ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЙНИ І МЕТОДИ ЇХ ВЕДЕННЯ

1. Поняття психологічної війни і спеціальних інформаційних операцій
2. Об'єкти впливу і класифікація спеціальних інформаційних операцій
3. Пропагандистські технології і сценарії психологічних операцій
4. Пропагандистські прийоми і методи
5. Використання ЗМІ в спеціальних інформаційних операціях

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заярна О. Як переконати масову аудиторію: психологічні чинники ефективної пропаганди // Нова політика. – 1999. – №1.
2. Ковалев Г.А. Психологическое воздействие: системно-экологический анализ. – М., 1989.
3. Конечкая В.П. Социология коммуникаций. – М.: МНУБиУ, 1997. – 304с.

Тема 5. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ВІД ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ І КОНТРПРОПАГАНДА

1. Методи дослідження спеціальних інформаційних операцій
2. Система захисту інформаційного простору від спеціальних інформаційних операцій
3. Контрпропаганда

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крысько В.Г. Секреты психологической войны. – Мн., 1999.
2. Куликов В.Н. Психология внушения. – Иваново, 1978.
3. Лайнбарджер П. Психологический война. – М., 1962.
4. Леонов Н.С. Информационно-аналитическая работа в загранучреждениях. – М., 1996.
5. Литвиненко А. Хочу заставить звучать заново слово "контрпропаганда" // СБ. – 1999. – №1.

Тема 6. КІБЕРНЕТИЧНІ ВІЙНИ

1. Кібернетична війна як різновид інформаційної війни
2. Зброя кібернетичної війни

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвиненко О. Інформаційна безпека – складова національного суверенітету // Політика і час. – 1997. – №4.
2. Литвиненко О. Інформаційна безпека: відтепер – ще й телекомунікації // Україна і світ сьогодні. – 1999. – №42 (29 жовтня).
3. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції. – К. : НІСД, 1999. – 148 с.
4. Литвиненко О. Інформація і безпека // Нова політика. – 1998. – №1.
5. Литвиненко О. Масова свідомість: використання жорстких пропагандистських технологій у Російській Федерації (1985-1998 рр.) // Нова політика. – 1998. – №4.

ТЕМА 7. ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА УКРАЇНА.

1. Інформаційне суспільство в Україні.
2. Сучасна інформаційна безпека України.
3. Специфіка українського суспільства з погляду проведення спеціальних інформаційних операцій.
4. Вплив спеціальних інформаційних операцій на свідомість українського суспільства.
5. Російський чинник в інформаційних війнах в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко В.О., Литвиненко О.В. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми // Стратег. панорама.– 1999.– № 1-2.– С. 127-133. Гудим В. Розвиток інформаційної боротьби // Військо України.– 2002.– № 1-2.– С.12- 13.
2. Гурковський В. Роль та місце принципів міжнародного права у сфері забезпечення інформаційної безпеки України: // Вісн. Укр. Акад. держ. управління при Президентові України.– 2003.– № 1.– С. 496 - 500.
3. Згуровський М. Проблеми безпеки в Україні, шляхи їх вирішення // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні.– К., 2000.– № 1.– С. 10-14.
4. Здравомыслов А.Г. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве.– Москва, 1996.
5. Інформаційна безпека підприємництва в Україні, боротьба з комп'ютерними злочинами // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України.– К., 2001.– С.239–294.
6. Інформаційна безпека: проблеми боротьби з кіберзлочинами / Гуманіт. ун-т „Запоріжжя, 2003.– 246 с.

ТЕМАТИЧНІ МОДУЛІ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Особливості інформаційної зброї

Інформаційна зброя і можливості нового етапу розвитку цивілізації. Боротьба за контроль і використання інформаційного простору. Характеристики інформаційної зброї. Асиметрія і несподіваність. Мімікрія і прихованість. Адаптація і трансформація середовища. Аналіз продукції масової культури з погляду асиметрії. Упрвління асиметрією. Поняття „атака”, „захист” й інформаційна асиметрія. Метод багатократної подачі. Протидія інформаційній зброї.

Література

- Гриняев С. Н. Интеллектуальное противодействие информационному оружию.– М., 1999. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, формы, опыт).– Минск, 1999. Почепцов Г. Г. Информационные войны. М. М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”. – 2001. стр.394-399 Прокофьев В. Ф. Тайное оружие информационной войны.– М., 1999.
- Расторгуев С. П. Информационная война.– М., 1998.

Тема 2. Інформаційна зброя в інформаційному просторі

Інформаційна війна й інформаційний мир. „Конфліктів не буває тільки в мертвій системі” – аналіз виразу. Тоталітарна система і альтернативні комунікації. Альтернативні джерела. Помилкові джерела. Відмінність звичайної зброї від інформаційної. Модифікація не форми, а змісту. Комунікативні фільтри. Повтор в систематизації інформаційного поля.

Повтор факту. Повтор правила. Компоненти аналізу комунікації і цільової аудиторії. Індикатори ефективності психологічних операцій. Інформаційна зброя як засіб інтенсивного введення тих або інших сегментів нового інформаційного простору. Функції інформаційної зброї. Закономірності функціонування об'єктів в інформаційному просторі.

Література:

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001. С.– 476-483.

Тема 3. Інформаційний простір і громадська думка як об'єкт дії для інформаційної зброї

Джерела формування сучасного інформаційного поля. Типи формування інформаційного простору. Зростання децентралізованих комунікативних потоків. Спектр нових загроз і нових супротивників. Статус та інформаційна активність. Реальність. Громадська думка. Офіційний інформаційний простір. Неофіційний інформаційний простір. Способи формування неофіційної частини інформаційного простору. Фільтри (інформаційні режими) комунікаційної дії. Статус інформаційного простору і громадської думки в ХХ столітті. Медіа- війни в трактуванні американських аналітиків. Досвід використання фільтрів інформаційної дії у період війни в Кореї. Онова інтенсивних комунікативних технологій.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001. С. 412-419.

Тема 4. Стратегії трансформації інформаційного простору

Інформаційні війни як комплекс активних методів трансформації інформаційного простору. Фонові чинники ІВ: зміна ролі простору, зміна чинників загроз, зміна мети дії. Базові характеристики супротивника, що підлягають вивченню в ІВ. Об'єкт і результати дії в ІВ. Військові технології: аграрні – індустріальні – інформаційні. Війни, спрямовані на завоювання простору. Війни, спрямовані на завоювання знань. Інформаційне поле і процеси міркувань. Конкуруючі типи знань. Ідеологія. Неконкуруючі типи знань. Структура інформаційного простору. Структура нав'язування моделі миру. Сильне інформаційне поле. Слабке інформаційне поле. Реактивні і проактивні методи дії на інформаційний простір. Менеджмент інформаційного простору: підміна реального формування на свідомо

відрепетируваний. Цикл ухвалення рішень. Типи інформації як інформаційна зброя. Авторитетні канали введення інформації. Етапи реагування на військовий конфлікт. Інформаційний простір і дії.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001. С. 438-450.

Тема 5. Модель дезінформаційної кампанії

Дезінформаційний план дії на суспільну свідомість. Єдність методів дезінформації. Етап залучення уваги і збудження інтересу. Етап емоційної стимуляції. Етап демонстрації того, як створена напруга може бути знята завдяки виконанню порад комунікатора. Вибір негативної дії. Гіперболізування негативної дії. Імплантація результатів у реальність. Акцент на введеному повідомленні. Породження наслідків. Побудова ідеальної конструкції для символічного світу. Позиція „опонента” і позиція „монстра”. Гіперболізування негативу. Приклади методів і кампаній дезінформації на реальному матеріалі історії.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001.– С.450-456.

Тема 6. Інструментарій інформаційної операції

Ефективність дії. Стратегічна інформаційна дія. Тактична інформаційна дія. Набір повідомлень і його вплив на зміну інформаційного простору. Зміна організації простору. Тематична спрямованість ЗМІ. Зміна пріоритетності повідомлень. Зміни структури інформаційного простору. Розширення контексту. Уповільнення або прискорення інформаційних процесів. Заміна ключових комунікаторів. Створення пасивної більшості. Трансформація тексту із зовнішніми орієнтирами на внутрішні. Перехід інформації особистого рівня в публічний дискурс. Використання звичних міфологічних сіток. Введення інформації цільовими блоками. Сучасні теорії впливу і асиметрична побудова комунікації. Приклади аналізу інформаційних процесів. Перевірка ефективності інформаційного простору.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001.– С. 464-476.

Тема 7. Інформаційні війни в мирний час

Інформаційні війни в рамках СНД як прикмета активного політичного протистояння. Приклади з історії СРСР: процеси проти коспомолітів, „справа лікарів”, „перебудова і гласність”. Спічрайтери і зовнішньо-орієнтовані інформаційні продукти. Люди, що „породжують” інформацію. Типізація сучасних інформаційних воєн в СНД. Інформаційні війни між олігархами. ІВ між владою і олігархами у Росії. ІВ між владою і опозицією. ІВ, інспіровані протистоянням різних сегментів влади. Множинність джерел із породження соціально значущих повідомлень. Специфіка технологій дії в альтернативному комунікативному середовищі. Спектр прикладів ІВ в СНД: кінець 90-х – початок ХХ ст.

Література

Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Монографія.– К.: Сатсанга, 2000.– 222 с.

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001. С. 483-492.

ТЕМАТИЧНІ МОДУЛІ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Інформаційні операції при рішенні миротворчих проблем

Миротворчі ситуації: мета стабілізації. Інформаційні дії і виконання завдань. Адаптація до реальності. Інформування населення про програми урядів. Побудова національної єдності. Багатоканальна дія. Формування нової моделі поведінки. Параметри знання аудиторії. Ефективність інформаційної операції і знання аудиторії. Ідентифікація „точок тиску”. Співвідношення інформаційної і неінформаційної реальності. Мотивація людей до нових типів поведінки як мета інформаційних операцій.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001.– С.500-504.

Тема 2. Інформаційні війни у доктринальній військовій практиці

Доктрини психологічних операцій. Стратегічні, тактичні та оперативні цілі психологічних операцій. Об'єкти психологічних операцій. Джерела інформації в психологічних операціях та їх класифікація. Психологічні операції у районі бойових дій. Психологічні операції у ході миротворчих кампаній. Заходи у ході військово-цивільної співпраці. Планування психологічних операцій. Організація психологічних операцій у системі Північноатлантичного договору (НАТО). Забезпечення психологічних операцій у США.

Інформаційне протиборство в історичному контексті. Становлення системи інформаційного протиборства у США. Правове та інституційне забезпечення інформаційного протиборства у США. Функціональні задачі підрозділів інформаційного протиборства. Інформаційне протиборство як задача армії Китаю. Підрозділи інформаційного протиборства Бундесверу. Інформаційні війни в оборонних доктринах Росії. Організація інформаційно-психологічного протиборства у Війську Польському. Концепції інформаційної війни у воєнних доктринах Великобританії та Франції. Інформаційне протиборство у доктринах НАТО.

Література

Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Монографія.– К.: Сатсанга, 2000.– 222 с.

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001.

Тема 3. Комунікативні дії зі зміни масової свідомості

Якісні показники зміни масової свідомості на пострадянському просторі – кінець 90-х – початок XXI століття. Єдині схеми інтерпретації дійсності як гарант національної безпеки і політичної стабільності держави. Процеси

„кодування” масової свідомості радянського періоду. Домінуюча комунікація і масова свідомість. Шляхи реалізації гіпотетичної задачі руйнування командно- адміністративної системи. Конструювання принципове неправильного образу. Приховане накопичення негативності. Відкрите породження негативності. Відкрите породження позитивності. Контекстна комунікація як інструмент руйнування колишніх стереотипів. Сучасні форми маніпуляцій суспільною свідомістю. Культурні міфологеми: „Ринок”, „Реформи”, „Свобода слова”.

Тема 4. Інформаційні операції у військовий час

Інформаційні операції, що вирішуються армією у військовий час. Інтеграція. Дезінтеграція. Цілі інтеграції і дезінтеграції. Напрями взаємодії. Задачі інформаційної кампанії, пов'язаної зі збройними силами. Довготривалі

і короткочасні інформаційні кампанії. Участь мас-медіа у війні: в'єтнамський досвід. Легітимізація військової присутності в конфлікті. Героїзація себе і демонізація супротивника. Схема ефективної побудови пропагандистського повідомлення. Емоційний і раціональний рівні. Експлуатація почуття страху. Місце ідеологічної тематики в розробці „месиджів”. Наочна демонстрація поведінки. Розблокування і блокування певних типів поведінки. Місце і роль інформаційних операцій у військових діях.

Література

Панарин И. Н. Информационные войны и мир.– М., 2004. Панарин И. Н. Информационные войны и дипломатия.– М., 2005. Панарин И. Н. Технология информационной войны.– М., 2005.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– М., „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”, 2001.– С.492-500.

Ітерація, трансформація і конструювання в сучасному кодуванні масової свідомості. Робота з новим поколінням. Роль масової культури в комунікативній дії на зміну масової свідомості. Неформальний рух як зручний канал для розповсюдження потрібного виду повідомлень. Становлення, формування і розвиток соціального статусу неформальних рухів. Характеристики неформальної групи. Іміджі неформальних рухів

Література

Панарин И. Н. Информационные войны.– М., 2001.

Почепцов Г. Г. Информационные войны.– К.: „Ваклер”, 2001.– С. 144-166.

Прокофьев В. Ф. Тайное оружие информационной войны.– М., 1999.

Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, формы, опыт).– Минск, 1999.

Расторгуев С. П. Информационная война.– М., 1998.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	ін д	сп
1	2	3	4	5	6	7
ТЕМАТИЧНИЙ МОДУЛЬ І ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ В СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.						
Тема 1. Інформаційна війна: методологічні підстави. Модель інформаційної війни.		2	2			
Тема 2. Інформаційна кампанія		2	2			
Тема 3. Психологічні операції PSYOP: американський досвід. Чинники ефективності інформаційної операції		2	2			

ТЕМАТИЧНИЙ МОДУЛЬ II ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В КОНТЕКСТІ СУПУТНИХ НАУК						
Тема 4. Інформаційна складова національної безпеки		2	2			
Тема 5. Психологічні війни ХХ століття. Пропагандистські кампанії		2	2			
Тема 6. Особливості інформаційної зброї		2	2			
Тема 7. Інформаційні війни в мирний час		2	2			
Усього годин:						
		28	14	14		

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Інформаційна війна: методологічні підстави. Модель інформаційної війни.	2
2	Тема 2. Інформаційна кампанія	2
3	Тема 3. Психологічні операції PSYOP: американський досвід. Чинники ефективності інформаційної операції	2
4	Тема 4. Інформаційна складова національної безпеки	2
5	Тема 5. Психологічні війни ХХ століття. Пропагандистські кампанії	2
6	Тема 6. Особливості інформаційної зброї	2
7	Тема 7. Інформаційні війни в мирний час	2
Разом:		14

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
2.	Тема 1. Інформаційні операції при рішенні миротворчих проблем	10
3.	Тема 2. Інформаційні війни у доктринальній військовій практиці	5
4.	Тема 3. Комунікативні дії зі зміни масової свідомості	10
5.	Тема 4. Інформаційні операції у військовий час	10
6.	Тема 5. Інструментарій інформаційної операції	10
7.	Тема 6. Процеси національного будівництва та етнополітичної регіоналізації	5
8.	Тема 7. Інформаційна зброя в контексті основних видів комунікативної дії.	5
Разом:		60

7. Методи навчання

Вивчення курсу „Інформаційні війни та медіатероризм” передбачає використання активних та інтерактивних методів навчання (різні види

обговорення (дебати мозковий штурм, лекції з використанням інтерактивну, методи оцінювання і само оцінювання, планування тощо). Крім того, вивчення курсу базується на використанні комунікативних методів, що охоплюють методи й процедури контакту студента з безпосереднім джерелом знань (викладачем). При цьому комунікативні методи поділяються на пасивні й активні: у перших провідна роль належить викладачеві (під час лекцій), в активних методах ініціатива належить студентові, який активно контактує з викладачем. Активні методи поділяються на групові (мозковий штурм, круглий стіл) та індивідуальні (інтерн'ювання, вільний діалог). Активно використовується текстологічні методи, що включають набуття знань з фахової літератури (монографії, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, науково-методичних статей тощо).

Основними формами проведення занять є: лекції, семінари, самостійні заняття.

Лекції складають основу теоретичної підготовки студентів. Вони повинні давати студентам фундаментальні знання з предмету, розкрити найбільш складні питання учбового матеріалу, сприяти розвитку мислення студентів, розумінню ними природи глобальних змін, що відбуваються сьогодні в світі та та носити проблемний характер. Рівень проблемності лекції має підвищуватися на кожному наступному курсі навчання.

Лекція повинна відповідати вимогам:

- розкривати певну логічну послідовність основних питань теми, без ускладнення її зайвими деталями;
- мати наукове обґрунтування положень джерел та документів, розкривати методичні складові предмету;
- давати обґрунтування переваг та недоліків соціально-економічного та політичного розвитку країн;
- висвітлювати досвід війн та повоєнного врегулювання світу;
- виховувати патріотизм, національну гордість, відданість інтересам своєї держави на тлі вивчення історії інших країн;
- лекція повинна бути ясною, чіткою. Під час лекції необхідно використовувати таблиці, схеми, діафільми; фрагменти учбових фільмів; застосовувати різні сучасні технічні засоби навчання.

Лекція з «Інформаційні війни та медіатероризм» повинна спонукати студентів до вивчення додаткової літератури, періодичних видань, створити умови для самостійного розкриття проблемних питань.

Мета і план (основні питання) лекції. Вступ має бути стислим і повинен підготувати студентів до сприйняття суті питань. Обсяг вступу - не більше 2-х сторінок. Основну частину лекції складають навчальні питання, де пояснюються науковий зміст теми, вузлові питання, проводиться система доказів із застосуванням доцільних методичних прийомів. Учбові питання розглядаються в їх діалектичному розвитку, з аналізом та узагальненням умов і факторів, які впливають на їх зміст та зміну. Основна частина лекції подається з урахуванням вимог сучасних досягнень історичної

науки та принципів особистісно-орієнтованого навчання. Кожне теоретичне положення повинно бути обґрунтоване та доведене, формування і визначення мають бути чіткими, насиченими глибоким змістом. Всі докази та пояснення спрямовані на досягнення поставленої мети, змісту та наукових висновків. Кожне учбове питання закінчується стислими, ясними висновками, що логічно підводять до наступного питання. На закінчення робляться висновки, які виходять із загального змісту лекції, визначаються стислі завдання, які постають перед студентами, даються відповіді на питання, визначається завдання на підготовку до наступних занять.

Семінари проводяться з основних та найбільш складних тем або розділів навчальної програми.

Мета семінару - поглибити та закріпити теоретичні знання, отримані на лекціях, групових заняттях та в процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, а також прищеплювати студентам навички самостійного пошуку, удосконалення, узагальнення та викладу матеріалу в усній формі. На семінари необхідно виносити основні питання теми, які потребують обґрунтування та розуміння. Учбові питання семінару не повинні дублювати питання лекцій, а теоретично мають поглиблювати тему, спрямовуючи студентів на творчу роботу з рекомендованою літературою.

Розгляд питань може починатися з заслуховування реферату та його обговорення. Питання, які розглядаються на семінарі ставляться, як правило, перед усіма студентами. Показником методичної майстерності на семінарах є вміння викликати дискусію та керувати нею, досягати обґрунтування студентами відповіді, її зв'язку з розв'язуванням практичних завдань. Інтенсифікація заняття, творча, активна робота кожного студента забезпечується: уникненням шаблонності методики; постановкою додаткових питань, які дозволяють упевнитися в глибині засвоєння матеріалу, уточненням розуміння студентами зв'язку питань, що вивчаються, з практикою; підведенням підсумків виступів у формі, яка викликає діяльне зацікавлення й інтерес студентів і яка спонукає до участі в обговоренні.

Під час семінару повинні створюватися проблемні ситуації, які вирішуються зусиллями викладача та студентів при їх максимальній самостійності. Під час обговорення слід регламентувати виступи, доцільно пропонувати доповідачам обговорювати не тільки зміст питань, а й методичну майстерність, ораторське мистецтво товаришів. Не слід дозволяти читати доповідь по написаному. На кожне обговорене питання викладач повинен зробити ґрунтовний висновок, використовуючи, якщо доцільно, дошку, звернути увагу на позитивне та помилки, прагнучи до розуміння питань всіма студентами.

Консультація є однією з форм керівництва роботою студентів і надання їм допомоги в самостійному вивченні навчального матеріалу.

Консультації проводяться регулярно під час самостійної роботи і носять переважно індивідуальний характер. У разі поглиблення і закріплення знань,

вироблення в студентів навичок збору, аналізу та узагальнення інформаційного матеріалу, підготовки доповідей і повідомлень, придбання і вдосконалення навичок публічних виступів, ведення наукових дискусій, консультації здійснюються науковими працівниками та керівним складом кафедри.

Самостійні заняття є додатковим методом вивчення учбового матеріалу та служать для цілеспрямованої підготовки студентів до майбутньої практичної діяльності. Вони повинні бути спрямовані на вдосконалення знань студентів, розвивати в них здатність самостійно осмислювати вивчений матеріал, формувати навички аналізу, пошуку методів вирішення завдань, розвивати творче мислення, сприяти розвитку таких якостей, як організованість, старанність, наполегливість, цілеспрямованість.

Самостійні заняття проводяться під керівництвом викладача. Для проведення всіх видів занять з «Інформаційні війни та медіатероризм» розробляються лекції, плани семінарів, плани самостійних занять, плани проведення занять.

9. Методи контролю

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни «Інформаційні війни та медіатероризм» здійснюється на основі результатів проведення поточного, модульного (тематичного), кредитного і підсумкового оцінювання знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал з дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі проведення занять. Його основним завданням є встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів модулів, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх занять, закріплення знань, умінь і навичок.

Формами поточного (кредитного) оцінювання є індивідуальне і фронтальне опитування студентів, робота на семінарських заняттях, виконання студентами різних видів письмових робіт.

Завданням *підсумкового контролю* є перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність використання набутих знань.

Студенту ставиться «зараховано» з вивчення дисципліни за умови, що за результатами семестрового оцінювання знань він отримав 60 і більше балів за кредит.

Якщо за результатами семестрового оцінювання знань студент отримав менше 60 балів за кредит, дисципліна йому не зараховується й розглядається як академічна заборгованість.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- цілісність, правильність і повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;

- впевненість та аргументованість;
- уміння використовувати положення історичних карт, плакатів, схем;
- використання основної і додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки.

б) при виконанні письмових завдань, контрольних робіт, опрацюванні питань для самостійної роботи:

- повнота, правильність розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати і формулювати висновки;

- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, технічних засобів.

в) при виконанні завдань додаткової самостійної роботи:

- сучасність, актуальність, вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, виявляти проблеми та розв'язувати їх, самостійність у виконанні робіт і оцінних суджень.

г) активність:

- активність під час проведення занять;
- бажання поліпшити результати в навчанні;
- своєчасність подання звітів, матеріалів, виконання поставлених завдань тощо.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Рівні навчальних досягнень студента

№ з/п	Рівні навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання	Показники рейтингової оцінки в балах
1	Початковий	Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно, має початкові уявлення про предмет, недостатньо тверді методичні навички, що потребує контролю з боку викладача під час проведення заняття.	11-59
2	Середній	Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, виконує завдання за зразком. Має певні методичні навички, що не потребують контролю викладача під час проведення заняття.	60-69

№ з/п	Рівні навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання	Показники рейтингової оцінки в балах
3	Достатній	Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, робити висновки, виправляти допущені помилки, самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, має достатні методичні навички для якісного проведення заняття із загальновійськової підготовки.	70-89
4	Високий	Знання студента є глибокими, міцними, системними. Студент вміє аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі, має тверді методичні навички для якісного проведення заняття із загальновійськової підготовки.	90-100

Рейтингова оцінка студента формується шляхом сумування кількості балів, якими оцінюється сформованість знань, умінь і навичок під час засвоєння змісту елементів модуля.

Певна кількість балів може бути присвоєна студенту за такі навчальні досягнення:

Залік з курсу

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЕКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54	2 (незадовільно)	Не зараховано
FX	35-49		

10. Методичне забезпечення дисципліни

1. 1. Богуш В.М., Юдін О.К. Інформаційна безпека держави. – К.: МК-Пресс, 2005. – 432 с.

2. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с.

3. Методичні рекомендації щодо підготовки до лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань та самостійної роботи.

4. НМКД.

11. Рекомендована література

Базова

2. Алдер Г. Технологія НЛП. – СПб.: Речь, 2002. – 224 с.

3. Аналітика. Експертиза. Прогнозування. – К.: Наша культура і наука, 2003. – 614 с.

4. Богуш В.М., Юдін О.К. Інформаційна безпека держави. – К.: МК-Пресс, 2005. – 432 с.

5. Глобалізація і безпека розвитку. – К.: КНУ, 2001. – 235 с.

6. Інформація. Дипломатія. Психологія. – М.: Известия, 2002. – 340 с.

7. Інформаційна безпека: контрманипулятивні стратегії. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 620 с.

8. Литвиненко О.В. Інформаційні впливи та операції. – К.: ВКФ. Сатсанга, 2003. – 240 с.

9. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції. – К.: НІСД, 1993. – 420 с.

10. Литвиненко О.В. Спеціальні пропагандистські та психологічні кампанії. – К.: ВКФ. Сатсанга. 2000. – 316 с.

11. Назайкин А.Н. Как манипулировать журналистами. – М.: Дело, 2004. – 240 с.

12. Партико З.В. Образна концепція теорії інформації: Монографія. – Л.: Видавн.центр ЛМУ ім. І. Франка, 2001. – 133 с.

13. Панарин И.Н. Информационная война и дипломатия. – М.: Городец, 2004. – 528 с.

14. Расторгуев С.П. Информационная война. Проблемы и модели. Экзистенциальная математика. – М.: Гелиос АРВ, 2006. – 238 с.

15. Юзвизин И.И. Основы информациологии: Учебник. – М.: Высшая школа, 2001. – 600 с.

Допоміжна:

1. Глобальные тенденции развития человечества до 2015 года. – Е.: Книга, 2002. – 340 с.

2. Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України у сфері ЗМІ та нових комунікаційних послуг. – К.: Знання України, 2005. – С.120

3. Інформаційні війни. Телекритика. – К.: МК-Пресс, 2005. – 215 с.

4. Лисичкин В. Третья мировая (информационная) война. – М.: Высшая школа, 2003. – 370 с.

5. Масс-медиа, сектор безопасности и власть. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 280 с.
6. Міжнародні інформаційні відносини. – К.: Наша культура і наука, 2002. – 475 с.
7. Панарин И. Информационная война и дипломатия. – М.: Высшая школа, 2004. – 430 с.
8. Почепцов Г.Г. Теория и практика информационных войн. – Р.: Волинські обереги, 1999. – 360 с.
9. Технологический прогресс и международные отношения. – М.: Высшая школа, 2004. – 250 с.
10. Українська дипломатична енциклопедія. – К.: Знання України, 2004. – т.1, 2.
11. European Infopolitik: Developing EU PD Strategy by Philippe Fiske de Gouvea [http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2542/EU_Public_Diplomacy_Pamphlet_-_FPC_\(2\).pdf](http://ics.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2542/EU_Public_Diplomacy_Pamphlet_-_FPC_(2).pdf)